

Актуальні проблеми сучасної дошкільної та шкільної педагогіки: Збірник науково-методичних праць молодих дослідників / За редакцією О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. – С. 16 - 19.

*Рудницька Н.Ю.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
та педагогічних інновацій ЖДУ ім. Івана Франка*

Проблема збереження пам'яток національної культури в 20-ті роки ХХ століття

Одною з характерних рис суспільного життя періоду розбудови незалежної української держави є підвищений інтерес до вивчення вітчизняної історії, до власної культури, етнографії, всього, що стосується коренів родоvodu. Метою даної статті є історико-педагогічний аналіз проблеми збереження пам'яток національної культури в 20-ті роки ХХ століття.

У перші пореволюційні роки на Україні стояло питання про збереження пам'яток культури. Про це дбала Центральна Рада з перших днів свого приходу до влади. У квітні 1917 р. був створений комітет охорони пам'яток старовини та мистецтва. У план роботи його входило заснування *Українського національного музею, Національної культурної галереї, музею видатних діячів української культури*. Комітет планував реєструвати пам'ятки культури, проводити реставраційні роботи, зберігати пам'ятки від знищення.

За часів гетьманату також було утворене Головне управління мистецтв та національної культури України, в якому передбачався відділ охорони пам'яток. Також стояло питання про створення мережі місцевих музеїв та пам'яткоохоронних органів, прийняття закону про охорону історико-культурної спадщини.

На Волині місцева влада також у цей час також дбала про збереження пам'яток культури. «З метою найкращого збереження пам'яток культури і старовини..., - зазначалось у постанові губкому, - і доцільної організації музейної справи, при підвідділі позашкільної освіти Наросвіти організований на Волині *Губернський комітет по охороні пам'ятників мистецтва і старовини*, який діє на основі декрету Ради Народних Комісарів від 3-го квітня 1919 р.»[1, с. 3].

Активним послідовником справи збереження пам'яток національної культури, дослідження рідного краю, започаткованої Товариством дослідників Волині, був *Волинський науково-дослідний музей*. Він існував у м. Житомирі при публічній бібліотеці ще з 1865 року. З 15 лютого 1901 р. музей собі підпорядкувало Товариство дослідників Волині, а з 1-го січня 1914 р. він набув самостійності, маючи чотири відділи: *природничо-історичний, етнологічний, екологічний, історичний*.

З перших днів існування Товариства дослідників Волині активним членом етнографічної секції був В. Кравченко. До жовтневих подій він очолював етнографічний відділ Волинського науково-дослідного музею. А в післяреволюційні часи, з 24 липня 1920 р. В.Кравченка знову призначено завідувачем етнографічного відділу названого музею. З 1920 р. роботу етновідділу розділили на науково-дослідну і політосвітню. З 1920 по 1927 рік В.Кравченком було прочитано вчителям, учням, студентам, робітникам, селянам, службовцям, червоноармійцям понад 800 лекцій з краєзнавства і етнографії. Свої поради щодо вивчення рідного краю, народної культури він здійснював і через пресу. Так, у 1922 р. у Житомирській газеті "Селянська біднота" була надрукована стаття-звернення В.Кравченка *"До молодих етнографів Волині"* [2, с.3], у якій вчений окреслив завдання і програму дій з вивчення народної культури.

У 20-ті роки ХХ ст. Волинський науково-дослідний музей став *"провідним науковим закладом України"* [3, с. 150]. У його етнографічному відділі зберігалось близько 2500 експонатів, які розкривали різноманітні галузі і явища етнографії, методичні матеріали, зокрема, й із шкільного краєзнавства [4, с. 61].

У 1922 році учні етнографічної секції товариства ім. Б. Грінченка Житомирської педагогічної школи під керівництвом В.Кравченка розпочали видавати рукописний журнал *"Етнограф"*. Пізніше журнал продовжував видаватись при Українських педкурсах ім. М.Драгоманова. За 1922-1924 рр. було випущено тринадцять номерів цього унікального журналу. У ньому містились матеріали з дослідження гончарного промислу в с.Троянові Житомирського повіту та деревообробних промислів у с. Барашівці Житомирського повіту, а також матеріали, що стосувались стану традиційної духовної культури, усної народної творчості, народної медицини, ветеринарії, народного побуту, чумацького промислу [5].

Співробітники Волинського науково-дослідного музею здійснювали велику просвітительську роботу серед населення, вчителів губернії. Для учнів шкіл і дорослого населення проводились екскурсії. Зокрема, у 1922 р. для вчителів трудшкіл і керівників дитбудинків співробітники провели екскурсію з поясненням, за матеріалами музею, багатьох пам'яток Волинського краю. Загалом, у 1922 р. на екскурсіях побували: у лютому 200 учнів, у березні - 884, у квітні - 540, травні - 540, червні - 234 [6, с. 79].

У грудні 1925 р. при етнографічному відділі Волинського науково-дослідного музею був заснований *етнографічний гурток* [7, с. 1]. Він створювався для поширення наукових знань з краєзнавства як в межах Волині, так і в суміжних з нею округах. Свою головну увагу гурток звертав на:

- а) максимальне збільшення своїх членів;
- б) на найширше розповсюдження літератури з краєзнавства;
- в) на збирання матеріалів з етнографії;
- г) на створення гуртків етнографії при вузах і трудшколах;
- д) на організацію екскурсій з краєзнавства з дослідною метою;
- е) на агітацію і поширення краєзнавчої справи у засобах масової інформації.

На зборах краєзнавчого гуртка етнографічного відділу Волинського науково-дослідного музею розглядалися питання про створення краєзнавчих гуртків у школах Волині. В.Кравченко з цією метою розробив орієнтовний статут шкільного краєзнавчого гуртка.

Волинським науково-дослідним музеєм були засновані краєзнавчі гуртки у: 7-ми річній українській трудшколі м. Коростеня, трудшколі с. Дідковичі на Коростенщині, Білоцькій сільськогосподарській школі на Коростенщині, 29 трудшколі м. Житомира, Новоград-Волинській німецькій 7-ми річній трудшколі Новоград-Волинського району, 7-ми річній укртрудшколі м. Мирополя Дзержинського району, Новоград-Волинській єврейській трудшколі, при Баранівській трудшколі Баранівського району [8; с. 36]. Краєзнавчі гуртки також існували при Барашівській семирічній школі, при Троянівській семирічній школі Троянівського району Волинської округи. У цей період було створено також багато учнівських пошукових груп збирачів фольклору. Учні збирали народні пісні, казки, легенди, загадки, приказки, вірування, забобони. Зібрані матеріали надсилались, в більшості випадків, до Волинського науково-дослідного музею або особисто В.Кравченку. Використовуючи зібраний матеріал, учні 7-го класу Коднянської трудової школи Іванківського району в 1927р. видали рукописний журнал "Побут людей" [9]. У вступі до журналу учнями зазначається, що "для того, щоб зрозуміти історію людської боротьби, доповнити її, та простежити зміни людського побуту, почали досліджувати старовину, збирати та записувати" [9, с. 2]. Даний етнографічний збірник мав 3 розділи: 1) демонологія, де розглядаються звичаї, обряди, забобони, замовляння, вірування; 2) обрядові пісні; 3) казки та гумор (детальніше див. Додаток А. 6). Авторами журналу були учні: Висоцький В., Дзюба С., Дрикерман І., Мельничук С., Ракович Й., Суходаней Л., Теодорович І., Федоренко Я. та ін.

У 20-ті роки ХХ ст. вивчення пам'яток національної культури інтенсивно здійснювалось у позанавчальній діяльності. Ще в 1917 р. Генеральний секретар народної освіти І.Стешенко підписав циркуляр до директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих початкових, торгових та ін. освітніх установ України, в якому наголошувалось, що весною і влітку слід організовувати екскурсії, подорожі в різні місця, де б учні на власні очі побачили видатні пам'ятки нашої славної минувшини. Такі подорожі, виховуючи здорове національне почуття, повинні були допомогти учням при ознайомленні з рідною історією та мистецтвом [10, с. 29] .

Варто відзначити, що в ці роки простежується досить цікавий підхід: якщо традиційно позашкільна і позанавчальна діяльність була продовженням навчальної, або існувала поза нею, то в 20-ті роки ХХ ст. найбільш повно реалізовувався дослідницький метод. Вчителі пропонували учням дослідити (обстежити) який-небудь об'єкт, місце, виробництво, а потім переходили до вивчення теми або комплексу, що стосується даного дослідження на уроці. Тобто позанавчальна діяльність передувала навчальній. Про це свідчить досвід роботи В.Кравченка, який рекомендував вчителям перед вивченням теми на уроці проводити дослідження місцевості, виробництва тощо.

Таким чином, Волинський науково-дослідний музей у 20-тих рр. ХХ ст. був центром всієї краєзнавчої роботи на Волині. Під керівництвом

завідувача етнографічним відділом читались лекції в музеї для вчителів, учнів трудових шкіл, широких верств населення. Під час перепідготовки вчителів, якою керував В.Кравченко, шкільні працівники отримували рекомендації щодо проведення краєзнавчої роботи з учнями. Члени краєзнавчого гуртка при етнографічному відділі музею також сприяли створенню відповідних гуртків у школах Волині. Все це мало неабияке значення для залучення до краєзнавчої справи учнів семирічних трудових шкіл, котрі вели цікавий пошук старожитностей, ремесел, фольклору Волині-Житомирщини. Природно, що, до певної міри, ця справа мала комуністичну спрямованість, що відповідало вимогам тодішньої ідеології КП(б)У.

Список використаної літератури

1. Вивчаємо своє село // Радянська Волинь. -1930. -21 вересня. - С. 4.
2. Старий. До майбутніх молодих етнографів Волині // Селянська біднота. - 1922. - 23 вересня. - С. 3.
3. Скрипник Г. А. Етнографічні музеї України. - К.: Наук. думка, 1989. - С. 150.
4. Волинь -Житомирщина. Історико - філологічний збірник з регіональних проблем. -Житомир, 1997. - 132 с.
5. Матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології НАН України ім. М.Рильського /ІМФЕ/ - Ф. 16, од. зб. 67 – 81.
6. Матеріали Державного архіву Житомирської області /ДАЖО/ - Ф. Р. 31, оп. 1, спр. 55, арк. 79.
7. Матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології НАН України ім. М.Рильського /ІМФЕ/ - Ф. 16, од. зб. 19, 45 арк.
8. Матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології НАН України ім. М.Рильського /ІМФЕ/ - Ф. 16, од. зб. 19, 45 арк.
9. . Матеріали Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології НАН України ім. М.Рильського /ІМФЕ/ - Ф. 16, од. зб. 90, арк. 91-173.
10. Постолатій В. Як вирішували питання // Рідна школа. - 1996 - № 11-12.-С.29.